

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer ha-Tishbi

Eliyahu Baḥur

רוחב והילא

Ṭshernoḃits, 616 = 1855

םמה תוא

[urn:nbn:de:kobv:517-vlib-12352](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:kobv:517-vlib-12352)

תשבי אות המס

ממחה בדברי רבותינו זכרונם לברכה (שנת דף ס"ה) קמיע מומחה רופא מומחה פירוש דבר טוב ובדוק ומנוסה נקרא מומחה ובעל הערוך הוציאו מלשון (במדבר ל"ד) ומחה על כתף ים כנרת ואני לא ידעתי לכוון דמיונו זה ואם יש לדמותו לאחר מלשונות המקרא אדמהו ללשון (תהלים מ"ח) עולות מחים לשון מוח שהוא שמן ונבחר בכך הרופא המומחה נבחר וטוב :

ממון מצע ורכוש והון על הרוב מתורגמין ממון או ממונא ובסמיכות (משליו) כל הון ביתו כל ממון ביתיה בלשון אשכנז האבא ובלעז רובא .

ממש (מ"ר פ' וישלח) מלאכים ממש וכן אין בו ממש פירוש דבר ברור וקיים שיש בו ממשות בל"א גיוויים ובלעז צירפון ובפסוק (שמות י') וימש חושך פירש רש"י לשון ממשות מלשון (דברים כ"ח) ממשש בצהרים ואינו מחוור כי שורש ממשש ממשש בשתי שינין וממש שרשו ממש בשתי ממין :

מאן בדברי ה"ל איכא מאן דאמר פירוש יש מי שאומר וכן ליכא מאן דפליג פירוש לא יש מי שחולק על זה ודומיהם רבים כולהון כתיבין באלף והוא תרגום של מי כמו (שמות י') מי ומי ההולכים תרגום מן ומן ראולין כולהון כתיבין בלי אלף בתרגום וזה לפי שהתרגום הוא מנקד ואין צריך לאלף אבל התלמוד שאינו מנקד אם היה כתוב בלי אלף לא היה הפרש בין מן ומין :

מאן מצאתי שרוב לשון כלי מתורגם בלשון מן חכר אלף כמו במדבר י"ט) כל כלי פתוח כל מן פתיח (ירמיה י"ט) ויעשהו כלי אחר מן אחרון (רות ב') והלכת אל הכלים איזולי למניא : אבל באיוב משלי תלים כלן מתורגמין מאן באלף כמו (תהלים ב') ככלי יוצר כמאן דפחר (דניאל ה') וכן בדניאל מאני דדהבה ובעזרא (עזרה מ') מאני רבית אלה כלהון כתיבין באלף : קורין לאדם המל את התנוק מוהל בהא נוספת והוא לשון תרגום כי תרגום (שמות ד') חתן דמים למולות בדמא דמהולתא וכן (יחזקאל י"ז) בדמך חיי הראשון בדמא מהולתא :

מזן

אמר
נודע
משו
אשכ
לומר

מזן

מזוג

מזן

באכ
טוב
דין
לשון

מד

מחה
ומחה
לשון
שלא
הקין
ולא
שאו

מד

מזג

(שיר ז') אל יחסר המזג אין לו דומה במקרא ורז"ל קראו ליין המעורב במים יין מזוג בל"א גימושת ובלעז טימפראטו (שמות ל') ממולת טהור תרגום ירושלמי ממוזג דבי ומוזה אמרו (פסחים דף קי"ז) מוזגין לו כוס שני ואפילו כשאינו מוזג נודגין לוכר כן ובלעז מישו ובלשון אשכנז איין שענקן וכוזה משתבשין האשכנזים בשבוש יפה וזה שקורין לדורון מזוגה ולשון אשכנזי מטעה אותם לפי ששתי הלשונם שוות בלשונם רוצה לומר שענקן ואיין שענקן חושבים שגם בלשון הקודש יש להם לשון אחד

מזג

ידוע שטבעו של כל אדם מורכב מד' יסודות שהם אש ורוח ומים ועפר : ומהם ארבע הלחות שהם ליחה לבנה ושחורה וירוקה והדם ומהם ארבע האיכויות קר ולח וחם ויבש וזהו מזגו של כל אדם ולבאר את כל אלה צריך הקרמות גדולות מפילוסופיא ואין זה מלאכתי לבן אניה לדבר במ עוד :

מזל

(מלכים ב' כ"ג) לירח ולמזלות (שבת דף קנ"ז) כך קורין לשנים עשר המשרתים שברקיע שכל אחד מהם משרת לחדש אחד ושמש ידוע ובלשון יחיד מזל בלשון זכר באמנם (שבת קנ"ז) אין מזל לישראל וקורין להצלחה טובה מזל טוב וההפוך מזל רע וכן תרגום (קבלת ס') זה רע כבל אשר נעשה דין מזל ביש וכן הבל כאשר לכל תרגום הבל תלוי במזל ורוב לשון הון רבאיוב משלי תלים מתורגם בלשון מזל בלשון אשכנז גלוק ובלעז ווינטורה :

מחה

(ישעיה כ"ט) ומחה יי דמעה (משלי ל') אכלה ומחתה פיה : לשון קנוח והסרה בלשון אשכנז אב ואשן ובלעז סטומאר וכן (במדבר ס') ומחה אל מי המרים (שמות י"ז) מחה אמחה ורומיהם והמלמדים רוצה להבדיל ביניהם בל"א ופותרים ומחה אל מי המרים ומחה בלשון אשכנז אב מיקן ואינו לשון אשכנז רק לשון הקודש שנשתכש בפי התנוקות כי המלמדים שלא ידעו לפתור לשון מחיקה בלשון אשכנז אמרו אותו בלשון הקודש מחקן והתלמידים חשבו שהוא לשון אשכנז ואמרו מיקן ולא הניעו החית כדרך האשכנזים וכן אירע גם כן למלת שחטן שאומרים שעכטן וחושבים שהוא לשון אשכנז והוא לשון שחיטה :

מחה

הרגילו רז"ל בשורש הזה ללשון מניעה ולהסיר אדם ממעשה הרע בלשון אשכנז ווירן בלעז דווידאר באמנם

שבת

קמיע
נקרא
ומחה
יש
מ"ח
דמחה
מזוגה
לשון
ירוש
צירפו
זשות
משש
וכן
מיהם
ת"י
אלף
אבל
ש בין
כמו
י"ג
בלים
כמו
מאני
לף
לשון
דמא
דמא

תשבי

(שבת דף כ"ה) עהיה בידם למחות ולא מחו וכן ומי מוחה בידו (דניאל ד') וכן בדניאל די ימחיה ביריה ונראה לי שלא יתכן לאמרו על מניעת מעשה הטוב • רוצה לומר לא יתכן לומר ירבעם היה מוחה בישראל שלא יעלו לרגל אלא היה מונע ישראל :

מחט בדברי רבותינו זכרונם לברכה (ברכות דף י"ח וש"מ) קשה רמה לבשר מת במחט לבשר חי הוא בלי ברזל קט הבמות שתופרין בו בחומין בלשון אשכנז נודלן ובלעז אגו ונקרא מחט מלשון (בראשית ג') ויתפרו עליו תאנה דמתורגם וחטימו עיין בשורש חטט :

מחל רז"ל הרגילו בזה הלשון בלשון סליחה וכפרה כאמרם (קדושין דף ל"ב) הרב המוחל על כבודו כבודו מחול אבל המלך המוחל על כבודו אין כבודו מחול וזה הלשון לא נמצא במקרא כלל ונאמר בתפלתנו מחל לנו מלכנו סלח לנו מחל לנו והתואר כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישראל והשם מחילה בלשון אשכנז פור געבן או פור ציהן ובלעז פירדונאר :

מחק גם זה השורש לא נמצא במקרא רק במקום אחד (שופטים ס') ומחקה ראשו שהוא לשון קנוח והסרה וכן בדברי רז"ל העץ שמעבירין על המדה הגדושה להסיר את הגרוש נקרא מחק בלשון אשכנז שמרייך הולץ וכן שמשו בו בלשון מחה דלעיל רוצה לומר אב וואושן באמרם (שבת דף ע"ג) המחק על מנת לכתוב (מסדרין דף ק"ב) אחאב היה מוחק את האזכרות ולא שמשו בזה בלשון מחה לעולם רק בלשון מחק :

מטרוון שר הפנים אומרים שהוא המלאך הרואה תמיד פני המלך יתעלה ועליו נאמר (שמות ל"ג) כי שמי בקרבנו ששמו כשם רבו מטרוון בגמטריאה עדי :

מטרונית בכראשית רבה בכמה מקומות שאלה (א) מטרונית אחת את רבי פלוני וכן מעשה במטרונית אחת וכולי והוא לשון רומי בן קורין לאשה גדולה וחשובה מטרונה (אכסר ז') שומר הפלגשים תרגום ירושלמי נטיר מטרוניתא נראה לי שהוא לשון יחידה ובלשון רבות מצאתי בכראשית רבה כל תשעים שנה שלא ילדה שרה היתה ככלה בתוך חופתה והיו מטרונות באית ושאלו בשלומה ונראה לי כי מטרונה כמו מטרונה והם והפא מתחלפין אבל לא נמצא בלשון זכר מטרוון כי אם פטרוון :

מיל רחוק מיל יתכאר בשורש פרסה עיין שם :
(ח) ז"ר פ' מ"ה

מין

מ

ולא מן

מ

דו לשון

כי כ מ

האל

מ

מולו לנו

מ

מ

מלת

מ

(ראשי קבל חברו

מין קראו רז"ל למי שאינו לו דת מין • וכתב הרמב"ם ז"ל כי זה השם אינו נופל רק על צדוקי או ביתוסי ותמיה אני כי נמצא בספרי היונים שהיה אדם אחד שהיה שמו מאני ולא היה בעל דת ועל שמו נקראים כל הנמשכים אחריו מינין כמו מן אפיקורוס כמו אפיקורסים כאשר יתבאר בשורש פקר ומין בלשון אשכנז ליי כמו למינהו ובלעז ריטיקו

מנין הרבה הרגילו רז"ל במלה זו כגון מנין אתה אומר (לכות פ"ג) מנין שאפילו אחד וכו' והיא מלה מורכבת משתי מלות כאילו אמר מן אין שפירושו מאין בל"א פון וואנג ובלעז דו אונדי וכתבו אותו ביוז אחת להפריד בינו ובין מנין שהוא לשון מספר שכותבין אותו בשני יודין אף על פי שאינו כרינו כי משקלי ענין בנין נכתבים ביוז אחת שהוא מקום הא שרשית :

מנה (יחזקאל מ"ה) המנה יהיה לכם הוא שם משקל וכן (מלכים א' י') שלשת מנים זהב והמנה ששים שקלים אבל בדרז"ל המנה הוא מאה וזו באמרם (כתובות דף כ"ד) האלמנה גובה מנה והבתולה מאתים וגם זכרו המנה בענין המשקל שהוא הליטרא :

מנול (חולין דף קל"ט וע"ס) מנול להמן מן התורה שנאמר (דברים ח') ויאבילך את המן גם זו מלה מורכבת מן ב' מולות מן אגולן כמו (שמואל א' י') אן הלכתם כמו אנה ולן תרגום ישל לנו וביש נוסחאות שמצאתי כתוב באלף אחר הנזן מנאלן והוא מורכב מן שלשה מלות מן אן לן :

מסכן (קהלת ד') טוב ילד מסכן טוב רביא מסכן • וכל שאר מסכן דקהלת מתורגם עניא : ורוב רש ודל ואביון ומך דבמקרא מתורגמין בלשון מסכן וכן קורין בלעז למי שהוא עני מאד מסכין :

מנת על מנת כן על מנת שאני אפרע לך פירוש על תנאי בלשון אשכנז מאיינונג ובלעז פאטו ולא נמצא מנת זולת מלת על ואולי הוא (ד"ה ז' ל"א) מן מנת המלך בדרך רחוקה :

מסר זה השורש לא נמצא במקרא כי אם בפרשת מטות שתי פעמים (במדנה ל"א) וימסרו למסור • אבל הרבה לשונות מתורגמים בלשון מסירה ובפרט כל לשנא נתינה ביד כמו (ראשית ל"ט) נתן בידו ורז"ל שמשו בו הרבה כמו (ריש לכות) משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכולי וקוראין למי שמלשין את חברו מסר סתם לפי שמוסר אותו או ממונו ביד גוים והרבי אמרו

מוחה
יתכן
דבעס
וס"מ
ברזל
נודלן
מאנה
אמרם
אבל
לא
לנו
השם
רז"ל
דרוש
מחה
על
גרות
פני
דברו
נית
כולי
ובה
תא
בה
היו
נה
אש

תשבי

אמרו בלשון רבות כגון המינין והמוסרות וכן אמרו מלמד תנוקות
 וכן (מ"כ פ' כ"ה) הבכורות מתעניין וכן עשרת הדברות וכן
 שלשה הדיוטות כולן בלשון נקבות ומוזה הלשון אמרו (הכות פ"ג)
 מסורת סיג לתורה וחיא המסורת הכתובה סביב ספרי המקרא
 וכבר חברתי ספר הנקרא מסורת המסורת ובארתי כל דינה :

מפה בדברי רז"ל (ברכות דף כ"ה) מקנה ידו במפה וכן
 (פסחים דף ק"ה) פורס עליו מפה הוא בגד פשתן לבן
 וכן קורין הבגד שפורסין על השולחן לאכול עליו מפה
 וכן נקרא בלעז מפה ובלשון אשכנז צוועהל וכן אנתנו קורין
 המעטפות שגוללין בהן ספרי תורה מפות ובלשון רומי קורין
 לצורת העולם המצוייר מפה מונדי ונראה לי לפי שנהגין לציייר
 אותו על בגד פשתן ולשטוח אותו בכותל להביט בו לפיכך נקרא
 מפה מונדי ואולי יש בו טעם אחר ואנכי לא ידעתי :

מצע (איוב כ') בתוך חכו במצע מוריגיה (תהלים מ"ח) בקרב
 היכלך במצע היכלך ומשקל אחר (בראשית ז') בתוך הגן
 במציעות גינתא והתואר (שמות כ"ז) והבריה התיכון ואריח
 מציעאה ורבותינו זכרונם לברכה הרגילו לומר אמצע ולא מצאתי
 כן בכל התרגום :

מקום נקרא הקדוש ברוך הוא מקום באמרם ברוך המקום לפי
 שהוא מקום הכל ואין הכל מקומו ובעלי הקבלה נותנים
 בו טעם אחר לפי ששם של הויה רוצה לומר שם של
 ארבע אותיות עולה בצירופו קפ"ו כמנין מקום וזה צירופו י' פ'
 י' ק' ה' פעמים ה' כ"ה הרי קב"ה ו' פעמים ו' ל"ו הרי קס"א ה'
 פעמים ה' כ"ה הרי קפ"ו :

מקום מכל מקום שנהגו בו חכמים כבר כתבתי במלת הכי כי
 הוראתו כהוראת אפילו הכי ולא בא אלא במקום שבא
 להוציא דבר מכלל מה שפרט כבר באותו ענין וזהו
 פירוש מכל מקום כלומר שהוא נבדל מכל מקום וענין הנזכר ולכן
 על הרוב הוא בא אחר מלות אף על פי כמו שפירש רש"י על
 (ראשית מ"ח) כראובן ושמעון יהיו לי אף על פי שנחלקה הארץ
 למנין גולגלותם וכולי מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו
 ועוד אני אומר שלא נמצא אף על פי שלא שייך בטוב לומר
 אחריו מכל מקום כגון מה שפירש רש"י (שמות ה') ואלה שמות
 וגו' אעפ"י שמנאן בחייהם בשמותם חזר ומנאן אחר מיתחם
 עד כאן לשוננו והנה היה יכול לומר מכל מקום חזר ומנאן וכולי

ודוק

ודוק
לי

מר

ל"ז

בעל

תרגו

הוא

לכנו

מר

ואו

שהי

מ

שיפ

בית

לפי

מ

פיר

זשא

וכל

הוד

לה

כתי

הוד

ודוק ותמצא בלשון אשכנז דענוך ובלעז נייענט דמאנקו • ונראה
לי שבלשון המקרא נמצא במקום מכל מקום ואף גם כמו (ויקרא
כ"ו) ואף גם זאת בהיותם :

מר אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל רב ומר מבבל וכל רבי
מארץ ישראל ויש נוהגין לקרא מר בחולם ותמהתי אם
כן למה לא נכתב בויו ומשקל אחר מרי תרגום (בראשית
ל"ו) בעל החלומות מרי חלמיא • וכן בלשון רבים (קהלת י"ב)
בעלי אסופית מרי דהלכתא והנקבה (מלכים א' ז') מרת
תרגום בעלת הבית מרת דביתא : וכן קראו להקדוש ברוד
הוא מרי עלמא • ובמשקל אחר מרן דבשמיא הגון נוספת ואינה
לכנוי המדברים כי היה צריך שתי נונין כמו שאומרים מרנן
ורבנן ועוד אדבר מזה בשורש רב :

מרקלים (סנהדרין דף ס') הזורק אבן למרקלים שם עבודה זרה
שכך היתה עבודתה ויש אומרים שהוא שם אלה
שעבדו לו ברומי הנקרא מרקודיא ושאלתי עליו
ואומרים שלא כך היתה עבודתו • ונקרא מרקודיא על שם כוכב
שהיו עובדין לו באמציעותו וגם על שם אותו כוכב נקרא הבספ
חי מרקודיא ואומרים שיש לו ממשלה עליו :

משכון (בראשית ל"ח) אם תתן ערבון משכנא וכן תרגום
(דברים כ"ד) לעבוט את עבוטו למיסב ית משכניה
ונקרא משכון בעבור שהוא עיבן ביד המשאיל עד
שיפדה ועשו ממנו פעל כאלו המם שרשית כגון ראובן שמשכון
ביתו לשמעון וכן אמרו (רס"פ פקודי) בית המקדש קרוי משכון
לפי שנתמשכון בשני חורבניו וכן עשו בתיו תחלה ובתיו של
תרומה כמו שכתבתי בשרש חלל •

משקית קורין לכתובה דקה רוצה לומר שאינה כתיבה מרובעת
משקית וזה ימים רבים שהגד לי שהוא לשון ערבי
פירוש רזה וכחושה ואחר כך נודע לי שאינו לשון ערבי כלל
זשא"תי ליהודים רבים לוועזים וצרפתים וספרדים ויונים וערביים
וכלם קורין לח כן ולא ידעו לפתרו מה הוא ואנחנו האשכנזים
הורין להם מעשט ולא ידענו מה הוא • ומצאתי בספרים שקורין
לה כתב עגול : ועוד יש כתב אחר שבא מן הערביים וקורין לה
כתיבה מועלאק ויש קורין לה כתיבה של חצי אותיות ומשימין
היוד והיוו בתוך הדלת והריש גם בתוך הבית וכל האותיות
דבוקות זו בזו והיא נהוגה בין הספרדים מאד
מתן

תנוקות
דבן
ת פ"ג
המקרא
נה :
וכן
לכן
מפה
קורין
קורין
לציוו
נקרא
בקרב
הגן
ארח
צאתי
לפי
יתנים
של
ו י"פ
א ה'
כי כי
שבא
וזהו
ולכן
על
ארץ
זומר
מות
תחם
כנול

תשבי

מתן (איוב ל"ג) ואליו חכה את איוב תרגום היה מתן ית איוב ובפסוק (במדבר ט"ו) ויניחו אותו במשמר תרגום ירושלמי בתרין היה משה מתן וכולי עד למהוי מתנין בדין לשון המתנה בלשון אשכנז לאנצים ובלעז פייאנו ורוב לשנא תקוה דבאיוב משלי תילים מתורגם בלשנא המתנה כמו (תילים כ"ט) ואקוה שמך כי טוב : ואמתין שמך ורבותינו זכרונם לברכה שמשו הרבה בלשון המתנה ודווקא בהפעיל המתין ממתין המתין אמתן וכולי ובלשון אשכנז ווארטן או ביימן ובלעז ספיטר :

נשלמה אות המם על כן לאלהים נרוזם

אות הנון

ננס נקראו האנשים קצרי קומה ננסים וכן תרגום ירושלמי (ויקרא כ"ג) או דק או ננס וכן נקראו בלעז נאנו או נינו ובלשון אשכנז צווערג ובלשון עברי נקרא גומד מן (יתזקהל כ"ו) וגמדים במגדלותיך • ויונתן תרגם קפוטקאי והם הכפתורים וכן תרגם אונקלוס (בראשית י) ואת כפתורים וית קפוטקאי ואולי הם קצרי קומה משאר אנשים :

ננף (שיר ד') אתי מלבנון כלה כנשתא דישראל דדמיא לנפוי וכן כל כלה דשיר השירים תרגום ננפי וכן בדברי רז"ל (ר"ה דף כ"ז) בכרכי הים קודין לכלה ננפי ביש ספרים כתיבין ביוד וביש ספרים בהא :

נאה רז"ל הרגילו הרבה בזה הלשון באמרם (סנה ד' קל"ג) אתרוג נאה לולב נאה ובלשון נקבה (ברכות ד' כ"ז) אשה נאה דירה נאה והוא ענין יופי והשם (פ' שנו חכמים) הגוי והבח והעושר וכבר דברתי בו בשרש יאה ואמרתי שאין הפרש בין נאה ויאה :

נבל בדברי רז"ל נכול פה וכן (כתובות דף ח') כל המנבל פיו פירוש המדבר דבר מגנה והוא לשון (בראשית ל"ד) כי נבלה עשה ומשקל אחר נבלות מן (הוכע ג') אגלה : את נבלותה כלם לשון כעור וגנאי בל"א שענטליך ובלעז ווילניאה :

נבל